

Ilmoittajansuojelulaki – sisältö ja velvoitteet

Henkilöstölle suunnattu ilmoittajansuojelulain koulutus

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Euroopan unionin
osarahoittama

Ilmoittajansuojelulain koulutushanke

- Tämä koulutusmateriaali on tuotettu osana EU:n osarahoittamaa ilmoittajansuojelulain koulutushanketta
- Hanke toteutettiin **1.9.2023 – 30.4.2025**
Tarkoituksena on lisätä tietoisuutta ilmoittajansuojelulain sisällöstä.
- Hankkeen tavoitteet:
 - Ilmoituskanavan perustamiseen velvolliset organisaatiot pystyvät täyttämään lainmukaiset velvoitteet.
 - Ilmoitusten käsittelijöiden asiantuntemusta ja työntekijöiden tietoisuutta lain sisällöstä edistetään.
 - Kansalaisten tietoisuutta ilmoitusmenettelyistä ja –kanavista lisätään.
- Hankkeen ohjausryhmässä oli edustettuna oikeusministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, valtiovarainministeriö, SAK, EK, Valtiokonttori, Oikeuskanslerinvirasto sekä Kuntaliitto.

Yleistä ilmoittajansuojelulaista

- Laki Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta (1171/2022, ilmoittajansuojelulaki) tuli voimaan 1.1.2023. Ilmoittajansuojelulailla on kansallisesti pantu täytäntöön EU:n ilmoittajansuojeludirektiivi (2019/1937), eli ns. whistleblower-direktiivi.
- Tavoitteita ovat mm.:
 - Luoda tehokas ja yhtenäinen, EU:n laajuinen suoja väärinkäytösten ilmoittajille.
 - Parantaa EU-säädösten täytäntöönpanoa ja edistää rikkomusten ilmituloa.
 - Turvata EU:n taloudellisia etuja lainsäädännön aloilla, joilla väärinkäytökset voivat aiheuttaa vakavaa haittaa yleiselle edulle.
 - Oikeudenmukaisten ja toimivien sisämarkkinoiden edistäminen, yritysten tasapuolisten toimintaedellytysten ja terveen kilpailuympäristön turvaaminen.
- Merkittävä uudistus, joka asettaa kansallisella tasolla pysyviä velvoitteita tuhansille organisaatioille.

Ilmoittajien suojelu edistää avoimuutta ja hyvää hallintotapaa

- Ilmoittajat ovat aiemmin saattaneet jättää ilmoittamatta havainnoistaan johtuen mm.:
 - Pelko vastatoimista
 - Epätietoisuus siitä, että mihin ja miten havainnoistaan tulee ilmoittaa
 - Uskomus, että ilmoittaminen ei kuitenkaan johda mihinkään
 - Maineen menettämisen pelko/leimautuminen
- Ilmoittajilla voi olla tieto epäillyistä väärinkäytöksistä jo varhaisessa vaiheessa, kun aiheutuneet vahingot ovat vielä vähäisiä tai jopa kokonaan estettävissä.
- Ilmoittajien tiedot ovat usein sellaisia, joita organisaation johdon tai valvovien viranomaisten olisi harvoin mahdollista saada muuten tietoonsa siinä vaiheessa.

Soveltamisala (2 §) 1/2

- Lakia sovelletaan epäiltyihin rikkomuksiin seuraavilla lainsäädännöaloilla:
 - 1) julkiset hankinnat lukuun ottamatta puolustus- ja turvallisuushankintoja;
 - 2) finanssipalvelut, -tuotteet ja -markkinat;
 - 3) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen;
 - 4) tuoteturvallisuus ja vaatimustenmukaisuus;
 - 5) liikenneturvallisuus;
 - 6) ympäristönsuojelu;
 - 7) säteily- ja ydinturvallisuus;
 - 8) elintarvikkeiden ja rehujen turvallisuus sekä eläinten terveys ja hyvinvointi;
 - 9) Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen 168 artiklan tarkoitettu kansanterveys;
 - 10) kuluttajansuoja;
 - 11) yksityisyyden ja henkilötietojen suoja sekä verkko- ja tietojärjestelmien turvallisuus.
- Mainituilla lainsäädännön aloilla kyse voi olla EU-lainsäädännön tai sen kansallisen täytäntöönpanolainsäädännön tai muun kansallisen lainsäädännön rikkomuksesta – huomioitu siis EU- ja kansallinen sääntely.
- Edellä mainittujen rikkomusten osalta on edellytyksenä myös, että kyse on teosta tai laiminlyönnistä:
 - 1) jotka on säädetty rangaistavaksi;
 - 2) joista voi seurata rangaistusluonteinen hallinnollinen seuraamus; taikka
 - 3) jotka voivat vakavasti vaarantaa lainsäädännön yleisen edun mukaisten tavoitteiden toteutumista.

Soveltamisala (2 §) 2/2

- Lisäksi lakia sovelletaan ilmoituksiin, jotka koskevat:
 - 1) Euroopan unionin varainhoitoa tai menojen toteuttamista tai unionin tulojen taikka varojen keräämistä koskevan lainsäädännön tai määräysten rikkomisesta;
 - 2) Euroopan unionin tai kansallisten avustusten tai valtiontukien myöntämistä, käyttämistä tai takaisinperintää koskevan lainsäädännön tai ehtojen rikkomisesta;
 - 3) Euroopan unionin tai kansallisten kilpailusääntöjen rikkomisesta;
 - 4) Euroopan unionin tai kansallisen yritysten ja yhteisöjen verotusta koskevan lainsäädännön rikkomisesta taikka järjestelystä, jonka tarkoituksena on saada yritysten tai yhteisöjen verotusta koskevan lainsäädännön tavoitteen tai tarkoituksen vastaista veroetua; tai
 - 5) muun kuin 1 momentissa tarkoitetun Euroopan unionin tai kansallisen kuluttajan suojaamiseksi säädetyn lainsäädännön rikkomisesta.
- Näitä koskevien ilmoitusten osalta ilmoittajaa suojeltaisiin riippumatta kyseisessä lainsäädännössä säädetystä seuraamuksesta.
- Soveltamisala on muuttuva. Soveltamisalaa ja sen laajentamista tullaan tarkastelemaan tulevaisuudessa komission toimesta.

Henkilöllinen soveltamisala (5 §) – kuka voi saada suojelua? (1/2)

- Suojelua koskevia säännöksiä sovelletaan ilmoittajaan, joka on saanut rikkomista koskevia tietoja **työssään tai sen yhteydessä**.
- Yhteys työhön on määritelty laajasti ja sisältää mm.:
 - työ- tai virkasuhteet
 - itsenäiset ammatinharjoittajat
 - osakkeenomistajat
 - yhteisön hallituksen tai hallintoneuvoston jäsenet ja toimitusjohtajan
 - vapaaehtoistyöntekijät tai harjoittelijat
- Sovelletaan myös ilmoittajiin, jotka saaneet rikkomista koskevan tiedon työhönottoprosessin yhteydessä tai jo päättäneen työsuhteen aikana.
- Eräiltä osin sovelletaan myös muihin henkilöihin, esim. ilmoittajaa ilmoittamismenettelyssä avustavat henkilöt ja sivulliset, joilla on yhteyksiä ilmoittajaan ja jotka voivat työnsä yhteydessä joutua vastatoimien kohteeksi.

Suojelun edellytykset (5–9 §) – milloin voi saada suojelua?

1. Tieto tai epäily rikkomuksesta tulee saada työssä tai sen yhteydessä.
2. Ilmoittajalla tulee olla perusteltu syy uskoa, että ilmoitettava tieto pitää paikkansa.
 - Ilmoittajalla ei tarvitse olla kattavia todisteita rikkomuksesta, mutta ilmoittajan tulee toimia vilpittömässä mielessä.
3. Ilmoittajalla tulee olla perusteltu syy uskoa ilmoitettavien tietojen kuuluvan lain aineelliseen soveltamisalaan.
 - Ilmoittajan tietoisuudelle asiasta ei lähtökohtaisesti aseteta korkeita vaatimuksia – esim. henkilön työtehtävät ja asema voivat kuitenkin vaikuttaa arviointiin.
4. Ilmoittajan tulee noudattaa kolmiportaista ilmoitusmenettelyä.
 - Ilmoittajaa suojellaan myös, jos hän on ollut vilpittömässä mielessä ja erehdyksen vuoksi ilmoittanut sittemmin paikkansapitämättömiksi osoittautuneita tietoja.
 - Suojelua ei kuitenkaan saa, jos tahallaan ja tietoisesti ilmoittaa vääriä tai harhaanjohtavia tietoja.

Ilmoittamisen kolmiportaisuus (7–9 §)

- Ensisijaisesti ilmoitus tulisi tehdä sisäiseen ilmoituskanavaan siinä organisaatiossa, jossa rikkomus on tapahtunut.
- Ilmoituksen voi kuitenkin tehdä suoraan ulkoiseen kanavaan tietyin edellytyksin:
 - 1) organisaatiossa ei ole sisäistä ilmoituskanavaa tai ilmoittajalle ei ole annettu mahdollisuutta ilmoittaa sisäisen ilmoituskanavan kautta;
 - 2) ilmoittajalla on perusteltu syy uskoa, ettei sisäisen ilmoituksen perusteella ole ryhdytty toimenpiteisiin määrääjässä;
 - 3) ilmoittajalla on perusteltu syy uskoa, että rikkomiseen ei voida puuttua tehokkaasti sisäisen ilmoituksen perusteella taikka
 - 4) jos hän on vaarassa joutua vastatoimien kohteeksi.
- Poikkeustilanteissa ilmoituksen tiedot voi myös suoraan julkistaa:
 - 1) jos ilmoittaja on tehnyt ilmoituksen oikeuskanslerinviraston keskitettyyn ilmoituskanavaan tai toimivaltaiselle viranomaiselle ja ilmoittajalla on perusteltu syy uskoa, ettei toimivaltainen viranomainen ole ryhtynyt selvittämään ilmoituksen oikeellisuutta määrääjässä;
 - 2) ilmoittajalla on perusteltu syy uskoa, että rikkominen voi aiheuttaa yleiseen etuun kohdistuvan välittömän ja ilmeisen vaaran;
 - 3) ilmoittajalla on perusteltu syy uskoa, että viranomaiselle ilmoittaminen voi aiheuttaa vaaran vastatoimien kohteeksi joutumisesta; tai
 - 4) ilmoittajalla on perusteltu syy uskoa, että toimivaltainen viranomainen on osallisena rikkomisessa tai on muutoin todennäköistä, että toimivaltainen viranomainen ei puutu rikkomiseen tehokkaasti asiaan liittyvien erityisten olosuhteiden vuoksi.

Miten ilmoittajia suojellaan?

- **Luottamuksellisuus sekä vastatoimien ja ilmoittamisen estämisen kieltö:** Ilmoittajan henkilöllisyyttä on suojeltava ja ilmoittajaa on suojeltava vastatoimilta (käsite laaja). Ilmoittamisen estäminen on kiellettyä.
- **Vastuuvapaus:** kun henkilö ilmoittaa rikkomisia koskevia tietoja tai julkistaa tietoja, hänen ei katsota rikkovan mitään tietojen ilmaisemista koskevaa rajoitusta eikä häntä aseteta minkäänlaiseen vastuuseen tällaisen ilmoituksen tai tietojen julkistamisen vuoksi. Ilmoittavia henkilöitä ei aseteta vastuuseen ilmoitetun tai julkistetun tiedon vuoksi edellyttäen, että tietojen ilmoittaminen on välttämätöntä rikkomisen paljastamiseksi eikä tietojen hankkiminen tai saaminen itsessään ole rikos.
- **Käännetty todistustaakka:** Viranomais- tai tuomioistuinmenettelyssä, joka koskee ilmoittavalle henkilölle aiheutunutta haittaa (siviiliprosessi), jos esitetyn näytön tai muiden tekijöiden vuoksi on oletettava, että haitta johtui ilmoituksen tai tietojen julkistamisen vuoksi toteutetuista vastatoimista, on haitallisen toimen toteuttajan velvollisuutena osoittaa, että kyseinen toimi toteutettiin asianmukaisesti perustelluista syistä.
- **Vahingonkorvaus:** Korjaavana toimenpiteenä ilmoittajalle vastatoimien kiellon rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta. Tahallisesti vääriä tietoja ilmoittaneen tai julkistaneen ilmoittajan on korvattava ilmoituksen kohteelle siten aiheuttamansa vahinko.
- **Hyvitys:** Ilmoittajalle hyvitys vastatoimesta aiheutuneesta loukkauksesta, heikomman suoja.
- **Seuraamukset:** Tahallinen väärien tietojen ilmoittaminen, ilmoittajan suojelusta annetun lain rikkominen, Viittaussäännökset: salassapitovelvollisuuden rikkominen, tietosuojarikos, viestintäsalaisuuden loukkaus, väärä ilmianto, kunnianloukkaus.
- **Lain säännösten pakottavuus:** Sopimus, jolla vähennetään ilmoittajalle tai ilmoituksen kohteelle lain mukaan tulevia oikeuksia ja oikeussuojakeinoja, on mitätön.

Ilmoitusten käsittelyn keskeiset vaatimukset (1/2)

- Pääsy sisäiseen kanavaan on tarjottava vähintään organisaatiossa työ- tai virkasuhteessa oleville henkilöille. (10.2 §)
- Vastaanotetut ilmoitukset on merkittävä asianhallintarekisteriin tai muulla tavalla rekisteröitävä. (37.1 §)
- Nimettävä erikseen ilmoituksen käsittelystä vastaava henkilö tai henkilöt, joiden on voitava hoitaa tehtävänsä puolueettomasti ja riippumattomasti. (14 §)
- Sisäisessä ilmoituskanavassa on voitava ilmoittaa kirjallisesti tai suullisesti. (15.1 §)
- Ilmoituskanavan perustaneen organisaation on toimitettava ilmoittajalle vastaanottoilmoitus **seitsemän päivän** kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta. (15.2 §)
- Ilmoituksen käsittelystä vastaavan henkilön on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin ilmoituksen paikkansa pitävyyden selvittämiseksi ja tarvittaessa rikkomiseen puuttumiseksi. (16.1 §)
- Ilmoituksen käsittelystä vastaavan henkilön on annettava ilmoittajalle **kolmen kuukauden** kuluessa ilmoituksen vastaanottoilmoituksen toimittamisesta tieto siitä, mitä toimenpiteitä ilmoituksen perusteella toteutetaan. (16.2 §)

Ilmoitusten käsittelyn keskeiset vaatimukset (2/2)

- Organisaatio voi päättää ottaa sisäisessä ilmoituskanavassa vastaan myös nimettömiä ilmoituksia. Nimettömien ilmoitusten perusteella ei tarvitse toimittaa vastaanottoilmoitusta tai toteuttaa 16 §:n 2 momentissa tarkoitettuja toimenpiteitä (jatkotoimista tiedottaminen).
- Sisäisen ilmoituskanavan perustaneen organisaation on tiedotettava ilmoittamisesta sisäiseen ilmoituskanavaan ja oikeuskanslerinviraston keskitettyyn ilmoituskanavaan, ilmoittamiseen liittyvistä menettelyistä ja ilmoittajan suojelun edellytyksistä. Tiedot on esitettävä selkeässä muodossa ja siten, että ne ovat helposti ilmoittajien saatavilla. (15.4 §)
- Ilmoituskanavien kautta tulevat tiedot on pääsääntöisesti poistettava viiden vuoden kuluttua ilmoituksen saapumisesta. Selvästi merkityksettömät henkilötiedot poistettava ilman aiheetonta viivytystä. (29.2 §)
- Salassapitovelvollisia ovat ilmoituksia käsittelevät henkilöt (ml. ilmoittajaa avustavat ja oikeudellista neuvontaa antavat henkilöt). Salassa pidettävää tietoa ovat ilmoittajan, ilmoituksen kohteen sekä ilmoituksessa mainittujen kolmansien osapuolien henkilöllisyys. (32 §)
- Salassa pidettävää tietoa voidaan tietyin edellytyksin luovuttaa, kuten esim. esitutkintaviranomaisille rikosten ennalta estämistä, paljastamista, selvittämistä ja syyteharkintaan saattamista varten. (33 §)

**Lue lisää aiheesta osoitteesta
korruptiontorjunta.fi**

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

**Euroopan unionin
osarahoittama**